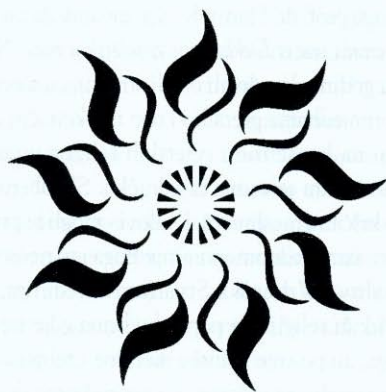

Deklaracija o svjetskoj etici

Parlament
svjetskih
religija

4. rujan

1993.

Chicago, SAD

PREDGOVOR HRVATSKOM IZDANJU

Deklaracija o svjetskoj etici predložena je skupu vjerskih i duhovnih vođa na *Parlamentu svjetskih religija* (od 28. kolovoza do 5. rujna 1993.) u Chicagu. Taj je *Parlament* održan u spomen stote obljetnice prvog *Parlamenta svjetskih religija* koji je održan također u Chicagu. Kao značajan religijski događaj prvi je *Parlament* dao odlučan poticaj međureligijskim pothvatima. Želeći podsjetiti na taj događaj i na pozitivnu ulogu religija u današnjem svijetu, četiri međunarodne i međureligijske organizacije: Svjetska konferencija religija za mir, Svjetska udruga za vjersku slobodu, Svjetski kongres religija i Hram razumijevanja organizirali su taj novi *Parlament*. Organizatori su povjerali teologu prof. dr. Hansu Küngu zadatak da zajedno sa svojim suradnicima izradi nacrt *Deklaracije o svjetskoj etici*. Njegov početni nacrt dvije su godine doradivali ostali stručnjaci, a on ga je u skladu s prispjelim primjedbama preradio i dao mu konačni oblik. *Deklaracija* se temelji na konsenzusu svjetskih religija u području etike i naglašava ono što im je svima zajedničko. Sljedbenici monoteističkih religija - kršćani, muslimani, i Židovi - mogli bi prigovoriti ovom dokumentu što samo jednom spominje Boga i to neosobnim nazivom Ultimate Reality - Vrhunska Stvarnost. Međutim, sastavljači su računali s velikim religijama poput budizma gdje ne postoji pojam osobnoga Boga, ali postoje istinske moralne i religijske vrijednosti. *Deklaracija* se temelji na uvjerenju o neotuđivom dostojanstvu svakog čovjeka, o svjetskoj etici kao temeljnom preduvjetu da svijet opstane, o međureligijskom dijalogu kao velikom doprinosu miru.

dr. MATO ZOVKIĆ

UVOD

Tekst pod naslovom "Uvod" sastavilo je uredničko vijeće "Koncila" Parlamenta svjetskih religija u Chicagu na temelju Deklaracije, sastavljene u Tübingenu, koja u daljnjem tekstu dolazi pod naslovom "Načela". Taj uvod daje kratki sažetak Deklaracije i služi u publicističke svrhe.

Svijet je u agoniji. Agonija zahvaća sve takvom brzinom da se osjećamo prisiljeni ukazati na oblike u kojima se javlja kako bi svima bila jasna dubina naše zabrinutosti.

Mir nam izmiče - planet se razara - susjedi žive u strahu jedni od drugih, žene i muškarci međusobno se otuđuju - djeca umiru!

To je užasno!

Osuđujemo zloupotrebu ekosistema naše Zemlje.

Osuđujemo bijedu koja guši životne mogućnosti, glad koja iscrpljuje ljudsko tijelo, gospodarske nejednakosti koje prijetu uništenjem tolikih obitelji.

Osuđujemo društvene poremećaje nacija, nepoštivanje pravde koje potiskuje građane na rub društva, anarhiju koja se uvlači u naše zajednice, besmisleno umiranje djece uslijed nasilja. Posebno osuđujemo agresiju i mržnju u ime religije.

Ta agonija nije nužna. Nije nužna jer već postoji temelj za etiku. Ta etika pruža mogućnost za bolji individualni i svjetski poredak i oslobađa čovjeka iz očajnog stanja, a društvo iz kaosa.

Mi smo žene i muškarci koji prihvaćamo zapovijedi i praksu svjetskih religija.

Tvrdimo da se u učenjima religija nalazi zajednički sustav sržnih vrijednosti i da one čine temelj svjetske etike.

Tvrdimo da je ta istina već poznata, ali da je

moramo živjeti u svom srcu i u svom djelovanju.

Tvrdimo da postoje neopozive i bezuvjetne norme za sva područja života, za obitelji i zajednice, za rase, za nacije i religije. Već postoje prastare smjernice za ljudsko ponašanje koje se mogu naći u učenjima svjetskih religija i koje su uvjet za održavanje svjetskog poretka.

Izjavljujemo:

ovisni smo jedni o drugima. Svaki od nas ovisi o dobrobiti cjeline. Zato poštujemo zajedništvo živih bića - ljudi, životinja i biljaka - te se brinemo za očuvanje Zemlje, zraka, vode i tla.

Za sve što činimo snosimo individualnu odgovornost. Sve naše odluke, akcije i propusti imaju posljedice.

Prema drugima trebamo postupati onako kako želimo da oni postupaju prema nama. Obvezujemo se da ćemo poštivati život i njegovo dostojanstvo, svaku individualnost i različitost i da će naši postupci prema svakoj osobi bez iznimke biti humani. Trebamo se vježbati u strpljivosti i susretljivosti. Trebamo biti kadri oprostiti, učeći na prošlosti. Nikada ne smijemo dopustiti da nas zarobe sjećanja prožeta mržnjom. Otvarajući svoja srca jedni za druge, trebamo prevladati usko-grudna prepiranja da bi se moglo ostvariti svjetsko zajedništvo i da bi se mogla njegovati kultura solidarnosti i poverzanosti.

Ljudski rod smatramo svojom obitelji. Trebamo nastojati biti ljubazni i velikodušni jedni prema drugima. Ne smijemo živjeti samo za sebe, nego trebamo služiti i drugima, ne zaboravljajući nikada djecu, patnike, invalide, izbjeglice i osamljene. Ni s jednim čovjekom ne smijemo postupati kao s građaninom drugoga reda, niti itko smije biti izrabljiv. Među ženama i muškarcima treba vladati ravnopravno partnerstvo. Nipošto ne smijemo provoditi seksualni nemoral. Trebamo napustiti sve oblike dominacije i zloupotrebe.

Obvezujemo se da ćemo negovati i prakticirati kulturu nenasilja, međusobnog poštivanja, pravde i mira. Nećemo drugoga čovjeka izrabljivati, škoditi mu, mučiti ga ili ubijati. Odbacit ćemo nasilje kao sredstvo za brisanje razlika.

Trebamo težiti za pravednim društvenim i ekonomskim poretkom u kojem svatko ima jednaku šansu da postigne puni domet svojih mogućnosti kao ljudsko biće. Trebamo govoriti istinu i

prema njoj se ravnati, postupajući pravedno i sa suosjećanjem prema svakome. Trebamo izbjegavati predrasude i mržnju. Ne smijemo krasti. Trebamo prevladati bolesnu težnju za vlašću, za isticanjem, za novcem i trošenjem materijalnih dobara jer samo tako možemo stvoriti pravedan i miran svijet.

Zemlja se ne može promijeniti nabolje ako se prije toga ne promijeni svijest pojedinaca. Čvrsto obećajemo da ćemo razvijati svoju sposobnost zapažanja, disciplinirajući svoj duh pomoću meditacije, molitve i pozitivnog razmišljanja. Bez rizika i spremnosti na žrtvu nema temeljite promjene u našoj situaciji. Stoga se obvezujemo na obdržavanje ove svjetske etike, na međusobno razumijevanje, na način života koji je socijalno usmjeren, koji njeguje mir i koji se prijateljski odnosi prema prirodi.

Pozivamo sve ljude, bili oni religiozni ili ne, da čine isto.

NAČELA SVJETSKJE ETIKE

Naš svijet prolazi kroz temeljnu krizu, krizu svjetske privrede, svjetske ekonomije, svjetske ekologije i svjetske politike. Posvuda se ljudi žale na odsutnost velike vizije, na užasnu gomilu neriješenih problema, na političku paraliziranost, na blijeda politička vodstva, koja nemaju dovoljno uvida u stvarnost, a još manje predviđaju budućnost, i općenito, na premalo smisla za opće dobro. Previše je starih odgovora na nove izazove.

Stotine milijuna ljudi na našem planetu

sve više trpe od nezaposlenosti, siromaštva, gladi i raspada obitelji. Opet nestaje nada u trajni mir među nacijama. Napetosti između spolova i generacija dosegle su zabrinjavajuće razmjere. Djeca umiru, ubijaju i bivaju ubijena. Afere zbog korupcije u politici i gospodarstvu pogađaju sve veći broj država. U našim je gradovima sve teže mimo živjeti zbog socijalnih, rasnih i etničkih sukoba, zloupotrebe droga, organiziranog kriminala, pa i anarhije. Susjedi često žive u strahu jedni od drugih.

Nastavlja se bezobzirna pljačka našeg planeta. Prijeti nam slom ekosistema.

Uvijek iznova primjećujemo kako na nemalo mjesta u svijetu neke vlade i pripadnici *religijskih zajednica* potiču agresiju, fanatizam, mržnju i ksenofobiju, te raspiruju i opravdavaju nasilne i krvave sukobe. Religija se često zloupotrebljava u posve političke ciljeve, uključujući i ratove. Nad tim se zgražamo.

Osudujemo sve ovakve pojave i izjavljujemo da ih ne bi trebalo biti. U učenjima svjetskih religija već postoji etika koja se može suprotstaviti zlokobnim svjetskim razvojjima.

Dakako da ta etika ne nudi izravna rješenja za sve beskrajne svjetske probleme, ali daje moralni temelj za bolji pojedinačni i svjetski poredak. Daje *viziju* koja može osloboditi ljude od očajanja, a društvo izvesti iz kaosa.

Mi smo oni koji prihvaćamo zapovijedi i praksu svjetskih religija. Tvrdimo da već postoji konsenzus među religijama koji može biti podloga za svjetsku etiku, minimalni temeljni konsenzus u obveznim *vrijednostima*, neopozivim *mjerilima* i *temeljnim moralnim stavovima*.

I. Nema novog svjetskog poretka bez svjetske etike

Stoga se mi, žene i muškarci, pripadnici različitih religija i regija ove Zemlje, obraćamo svim ljudima, religioznim i nereligioznim.

Želimo izraziti naša zajednička uvjerenja:

- *svi smo odgovorni za bolji svjetski poredak*
- apsolutno je nužno da se zauzimamo za ljudska prava, slobodu, pravdu, mir i očuvanje Zemlje
- naše različite religijske i kulturne tradicije ne smiju nas priječiti da se zajedno suprotstavljamo svim oblicima nečovječnosti i da se zalazemo za veću čovječnost
- načela, koja ističe svjetska etika, mogu prihvaćati sve osobe s etičkim uvjerenjima, bez obzira jesu li ta uvjerenja utemeljena na religiji ili ne
- mi kao ljudi koji smo *religijski i duhovno*

usmjereni, koji svoj život temeljimo na Vrhunskoj Stvarnosti i odatle crpimo duhovnu snagu i nadu pouzdanjem, molitvom ili meditacijom u riječi ili šutnji, posebno smo odgovorni za dobrobit cijeloga čovječanstva i očuvanje planeta Zemlje.

Ne smatramo se boljima od drugih ljudi, ali nadamo se da prastara mudrost naših religija može pokazati put u budućnost.

Nakon dvaju svjetskih ratova i okončanja hladnoga rata, nakon propasti nacizma i fašizma, nakon događaja koji su uzdrmali temelje komunizma i kolonijalizma, čovječanstvo je ušlo u novo razdoblje svoje povijesti. Danas ono posjeduje dostatno ekonomskog, kulturnog i duhovnog bogatstva da može uvesti bolji svjetski poredak. Međutim, stare i nove etničke, nacionalne, socijalne, ekonomske i reli-

gijske napetosti ugrožavaju izgradnju boljega svijeta.

Više no ikad prije naše je vrijeme doživjelo tehnološki napredak. Pa ipak, činjenica je da se diljem svijeta nije umanjilo siromaštvo, glad, umiranje djece, nezaposlenost, bijeda i uništavanje prirode. Sve je to čak u porastu. Mnogim narodima prijete ekonomsko nazadovanje, socijalni nered, politička marginalizacija, ekološka katastrofa i nacionalna propast.

U takvoj dramatičnoj svjetskoj situaciji čovječanstvu nisu samo potrebni politički programi i akcije. Njemu je potrebna jedna *vizija mirnog suživota* naroda, etničkih i etičkih grupacija i religija u zajedničkoj odgovornosti za naš planet Zemlju. Vizija počiva na nadanjima, ciljevima, idealima i pravilima. A sve to izmiče mnogim ljudima. Pa ipak, mi smo uvjereni da upravo religije, unatoč njihovoj zlo-uporabi i čestom povijesnom zatajivanju, snose odgovornost da se takva nadanja, ciljevi, ideali i pravila održe, utemelje i žive. To posebno vrijedi za sve što je vezano uz suvremenu državu: nužna su jamstva za slobodu savjesti i religijsku slobodu, ali ona ne nadomještaju obvezatne vrijednosti, uvjerenja i norme koje vrijede za sve ljude, bez obzira na njihovo društveno porijeklo, spol, boju kože, jezik ili religiju.

Uvjereni smo u temeljno jedinstvo ljudske obitelji na planetu Zemlji. Zato podsjećamo na *Opću deklaraciju o ljudskim pravima*, koju su

Ujedinjeni narodi usvojili 1948. godine. Što je ona svečano proglasila na razini prava, želimo ovdje potvrditi i produbiti sa stanovišta etike. Riječ je o ostvarenju i dostojanstvu ljudske osobe, o neotuđivoj slobodi, o načelnoj jednakosti svih ljudi, o njihovoj nužnoj solidarnosti i uzajamnoj ovisnosti.

Na temelju osobnih životnih iskustava i mučne povijesti našeg planeta naučili smo

- da se samo zakonima, propisima i dogovorima ne može stvoriti pa ni nametnuti novi svjetski poredak;
- da ostvarenje mira i pravde, kao i očuvanje Zemlje, ovisi o uviđavnosti ljudi i njihovoj spremnosti da pravedno djeluju;
- da zalaganje za pravdu i slobodu pretpostavlja svijest o odgovornosti i obvezama i da se zato treba obratiti ljudskom umu i srcu;
- da se pravda bez morala ne može trajno održati i da zato *nema novog svjetskog poretka bez svjetske etike*.

Pod *svjetskom etikom* ne podrazumijevamo neku novu svjetsku ideologiju niti neku jedinstvenu svjetsku religiju koja bi nastala iz svih postojećih religija, a još manje prevlast jedne religije nad svima ostalima. Pod svjetskom etikom podrazumijevamo *temeljni konsenzus o postojećim obvezatnim vrijednostima, neporecivim mjerilima i osobnim stavovima*. Bez temeljnog konsenzusa u etici svakoj zajednici, prije ili poslije, prijete kaos ili diktatura, dok pojedinci budu očajavali.

II. Osnovni zahtjev: sa svakim čovjekom treba postupati čovječno

Svi smo mi pogrešivi, nesavršeni ljudi sa svojim ograničenjima i nedostacima. Poznata nam je zbilja Zla. Upravo se zato osjećamo obvezani da zbog dobrobiti čovječanstva izrazimo ono što bi trebalo predstavljati temeljne elemente zajedničke etike za ljude, kako za pojedince tako i za zajednice i organizacije, kako za države tako i za same religije. Jer pouzdajemo se u to da naše već tisućljetne religijske i etičke tradicije sadrže dostatno elementa jedne etike koja će biti uvjerljiva i provediva za sve ljude dobre volje, bez obzira jesu li oni religiozni ili ne.

Pritom smo svjesni da naše različite religijske i etičke tradicije često na vrlo različit način tumače što je za čovjeka korisno, a što štetno, što je pravo, a što krivo, što je dobro, a što loše. Ne želimo brisati ili ignorirati duboke razlike između pojedinih religija. Ali one nas ne smiju priječiti da javno proglasimo što nam je već sada zajedničko i za što se već sada zajedno osjećamo obvezani na temelju svojih vlastitih religijskih ili etičkih temelja.

Svjesni smo da religije ne mogu riješiti ekološke, gospodarske, političke i socijalne probleme u svijetu. Ali one mogu postići ono što se očito ne može postići samo ekonomskim planovima, političkim programima ili pravnim propisima. One mogu mijenjati unutarnji stav, cijeli mentalitet, zapravo čovjekovo "srce" i potaknuti čovjeka na "obraćanje" s krivoga puta na novi životni smjer. Čovječanstvu su potrebne društvene i ekološke reforme, ali ništa manje i duhovna obnova. Kao osobe reli-

gijskoga ili duhovnoga usmjerenja želimo se posebno na to obvezati jer smo svjesni da upravo duhovne snage religija mogu ljudima pružiti temeljno povjerenje u život, ozračje smisla, vrhunska mjerila i duhovnu domovinu. Religije to mogu uvjerljivo činiti samo ako su i same uklonile sukobe koji izviru iz njih, ako su odbacile uzajamnu netrpeljivost, nepovjerenje, predrasude kao i neprijateljske slike što ih imaju jedne o drugima i ako iskazuju poštovanje prema tradicijama, svetim mjestima, blagdanima i obredima onih koji vjeruju na drukčiji način.

Svi znamo da se posvuda po svijetu, sada kao i prije, nečovječno postupa s ljudima. Oduzimaju im se životne šanse i sloboda, gaze se njihova ljudska prava, ne poštuje se njihovo ljudsko dostojanstvo. Ali, imati moć ne znači imati i pravo! Nasuprot svakoj nečovječnosti, naša religijska i etička uvjerenja zahtijevaju da se sa svakim čovjekom postupa čovječno!

To znači da svaki čovjek bez obzira na svoju dob, spol, rasu, boju kože, tjelesnu ili duhovnu sposobnost, jezik, religiju, političko uvjerenje, nacionalno ili društveno porijeklo ima neotuđivo i neporecivo dostojanstvo. Stoga su svi, pojedinci kao i država, obvezani poštivati to dostojanstvo i jamčiti mu djelotvornu zaštitu. U gospodarstvu, politici i medijima, u istraživačkim ustanovama kao i u industrijskim postrojenjima čovjek treba biti pravni subjekt i cilj, a nikada puko sredstvo, nikada objekt komercijalizacije niti industrijaliza-

cije. Nitko ne stoji "iznad dobra i zla", ni jedan čovjek, ni društveni sloj, ni jedna utjecajna interesna grupa, ni jedan centar moći, ni jedan policijski aparat, ni jedna vojska i ni jedna država. Naprotiv! Svaki je čovjek kao razumno biće, koje ima savjest, obvezan ponašati se uistinu ljudski, a ne neljudski, činiti dobro, a izbjegavati zlo!

Što to konkretno znači, objasniti će naša Deklaracija. Želimo u perspektivi novog svjetskog poretka podsjetiti na neporecive, bezuvjetne etičke norme. One ne smiju biti za čovjeka okovi, nego pomagala i podrška u traženju i ostvarenju životnog smjera i životnih vrijednosti, životnih stavova i životnog smisla. Ima jedno načelo, zlatno pravilo, koje se može naći i koje se tisućljećima potvrđivalo u mnogim religijskim i etičkim tradicijama čovječanstva: *što ne želiš da drugi tebi čini, nemoj ni ti čini-*

ti drugome. Ili rečeno na afirmativan način: što želiš da drugi tebi čini, čini i ti drugome! To bi trebala biti neopoziva, bezuvjetna norma za sva životna područja, za obitelj i zajednice, za rase, nacije i religije.

Treba odbaciti egoizme svake vrste - svaku sebičnost, bilo individualnu bilo kolektivnu, a ona se javlja u obliku klasnog razmišljanja, rasizma, nacionalizma ili seksizma. Osuđujemo je jer sprječava čovjeka da bude pravi čovjek. Samoodređenje i samoostvarenje posve su zakoniti, ali samo ako se ne odvoje od čovjekove samoodgovornosti i odgovornosti za svijet, za druge ljude i za planet Zemlju.

Ovo načelo uključuje posve konkretna mjerila kojih se mi ljudi trebamo pridržavati. Iz njega proizlaze četiri sažete prastare smjernice koje su sadržane u većini svjetskih religija.

III. Četiri neopozive smjernice

1. Obveza da negujemo kulturu nenasilja i da poštujemo živa bića

Bezbrojni ljudi u svim regijama i religijama zalažu se za život koji neće biti obilježen egoizmom, nego zauzimanjem za druge ljude i za svijet koji ih okružuje. Pa ipak, u današnjem svijetu ima beskrajno mnogo mržnje, zavisti, ljubomore i nasilja, ne samo među pojedincima, nego isto tako i među društvenim i etničkim grupama, među klasama i rasama, nacijama i religijama.

Primjena nasilja, trgovina drogom i organizirani kriminal, a sve to uz potporu najnovi-

jih tehničkih dostignuća, poprimili su svjetske razmjere. Na mnogim se još mjestima upravlja terorom "odozgo" i diktatori tlače svoje vlastite narode, a nadaleko je rasprostranjeno institucionalizirano nasilje. U nekim zemljama, gdje čak i postoje zakoni za zaštitu individualnih sloboda, muče se zatvorenici, sakate ljudi, ubijaju taoci.

A. Ali u velikim starim religijskim i etičkim tradicijama čovječanstva nalazimo smjernicu: *ne smiješ ubiti!* Ili rečeno afirmati-

vno: *poštuj život!* Razmislimo iznova o posljedicama ove prastare smjernice. Svaki čovjek ima pravo na život, tjelesnu nepovredivost i slobodni razvoj svoje osobnosti ukoliko ne krši prava drugoga čovjeka. Ni jedan čovjek nema pravo fizički ili psihički mučiti drugoga čovjeka, ranjavati ga ili ubiti. Ni jedan narod, ni jedna država, ni jedna rasa, ni jedna religija nema pravo diskriminirati, podvrgnuti "čišćenju", prognati ili uništiti neku manjinu koja je drukčija ili drukčije vjeruje.

B. Gdje ima ljudi, bit će, dakako, i sukoba. Ali takvi se sukobi trebaju načelno rješavati bez nasilja u okviru pravnog poretka. To vrijedi za pojedince kao i za države. Upravo su politički moćnici pozvani da se pridržavaju pravnog poretka i da se u najvećoj mjeri zalažu za nenasilna i miroljubiva rješenja. Oni bi se morali zauzimati za međunarodni mirovni poredak kojem je potrebna zaštita i obrana od nasilnika. Naoružavanje je pogrešan put. Razoružanje je imperativ sadašnjeg trenutka. Neka se nitko ne zavarava. Čovječanstvo neće preživjeti bez svjetskoga mira!

C. Zato bi mladi trebali već u obitelji i u školi učiti da nasilje ne smije biti sredstvo razračunavanja s drugima. Samo se tako može stvarati kultura nenasilja.

D. Ljudska je osoba beskrajno dragocjena i treba je bezuvjetno štiti. Ali i život životinja i biljaka, koje s nama nastanjuju ovaj planet, zaslužuje zaštitu, čuvanje i njegu. Neograničeno iskorištavanje prirodnih životnih uvjeta, bezobzirno razaranje biosfere, militariziranje kozmosa, sve je to zločin. Kao ljudi imamo posebnu odgovornost - pogotovo s obzirom na buduće generacije - za planet Zemlju, za kozmos, za zrak, vodu i tlo. U ovom kozmosu svi smo međusobno isprepleteni i ovisimo jedni o drugima. Svaki od nas ovisi o dobru cjeline. Zato vrijedi sljedeće: ne propagirati čovjekovu prevlast u prirodi i kozmosu, nego kultivirati njegovo zajedništvo s prirodom i kozmosom.

E. U duhu naših velikih religijskih i etičkih tradicija biti istinski čovjek znači posvećivati pozornost drugima i biti spreman pomoći u privatnom kao i u javnom životu. Nikad ne bismo smjeli biti bezobzirni i surovi. Tolerantnost, poštovanje i visoki stupanj uvažavanja treba svaki narod iskazivati drugom narodu, svaka rasa drugoj rasi, svaka religija drugoj religiji. Manjine - bile one rasne, etničke ili religijske - trebaju našu zaštitu i pomoć.

2. Obveza njegovanja kulture solidarnosti i pravednog ekonomskog poretka

Bezbrojni ljudi u svim regijama i religijama zalažu se za međusobnu solidarnost, za radin život i vjerno ispunjavanje svog poziva. Pa ipak, u današnjem svijetu ima beskrajno mnogo gladi, siromaštva i nevolja. Za to nije kriv samo pojedinac.

Često su krive nepravedne društvene strukture. Milijuni ljudi su bez posla, milijuni ljudi iskorištavaju se slabo plaćenim poslom, potisnuti su na rub društva i lišeni svojih životnih mogućnosti. U mnogim zemljama strašne su razlike između bogatih i siromašnih, između moćnih i bespomoćnih. U svijetu, u kojem je neobuzdani kapitalizam isto tako kao i totalitarni državni socijalizam isisao i razorio etičke i duhovne vrijednosti, mogla se raširiti želja za bezgraničnim profitom i nesputanom pljačkom, ali i takvo materijalističko shvaćanje prema kojem pojedinac postavlja sve više zahtjeva na državu, a sam nije spreman prihvatiti više obveza. Ne samo u zemljama u razvoju, nego i u industrijskim zemljama korupcija je postala rak-ranom društva.

A. Ali u velikim starim religijskim i etičkim tradicijama čovječanstva nalazimo smjernicu: *ne smiješ krasti!* Ili, rečeno afirmativno: *postupaj pravedno i pošteno!* Razmislimo iznova o posljedicama ove prastare smjernice. Ni jedan čovjek nema pravo u bilo kojem obliku krasti od drugoga čovjeka niti prisvajati njegovo vlasništvo kao ni vlasništvo zajednice. Ali i obrnuto, ni jedan čovjek nema pravo koristiti se svojim vlasništvom, ne obazirući se na potrebe društva i planeta Zemlje.

B. Gdje vlada krajnja bijeda, tu se širi bespomoćnost i beznađe, a tu se i krade da bi se preživjelo. Gdje se bezobzirno gomila bogatstvo i povećava moć, tu se kod prikraćenih i potisnutih na rub društva neizbježno javlja osjećaj zavisti, ogorčenosti, smrtonosne mržnje i revolta. A to vodi u začarani krug nasilja i protunasilja. Neka se nitko ne zavarava! *Nema svjetskoga mira bez svjetske pravde!*

C. Zato bi mladi trebali već u obitelji i u školi učiti da vlasništvo obvezuje, makar bilo i posve malo. Njegova uporaba treba istodobno služiti općem dobru. Samo se tako može izgrađivati pravedan ekonomski poredak.

D. No, da bi se znatnije popravio položaj najsiromašnije milijarde ljudi na ovom planetu, među kojima posebno žena i djece, treba pravednije urediti strukture svjetske privrede. Individualna dobrotvorna djelatnost i pojedinačni projekti pomoći, koliko god su nužni, nisu dostatni. Da bi došlo do pravedne raspodjele, nužno je sudjelovanje svih država i autoritet međunarodnih organizacija.

Kriza zbog zaduženosti i siromaštvo Drugoga svijeta koji se raspada, a pogotovo Trećega svijeta, moraju dovesti do prihvatljivih rješenja za sve strane. Dakako da su i u budućnosti neizbježni sukobi interesa. U razvijenim zemljama treba svakako razlikovati između nužne i bezgranične potrošnje, između socijalne i nesocijalne uporabe vlasništva, između opravdanog i neopravdanog korištenja prirodnih resursa, između s jedne strane posve kapitalističke, a s druge strane socijalno i ekološki

usmjerene tržišne privrede. I zemlje u razvoju trebaju ispitati svoju nacionalnu svijest.

Općenito vrijedi pravilo da se trebamo suprotstavljati - po mogućnosti na nenasilan način - ako vidimo da vlastodršci tlače ljude, da institucije tlače pojedince, da moć potiskuje pravdu.

E. U duhu naših velikih religijskih i etičkih tradicija biti istinski čovječan znači sljedeće:

- Umjesto da zloupotrebljavamo gospodarsku i političku moć u bezobzirnoj borbi za vlast, koristit ćemo je za služenje ljudima. Moramo razvijati duh suosjećanja s patnicima i voditi

posebnu brigu za siromašne, invalide, starce, izbjeglice i osamljene.

- Umjesto težnje za moći i politike koja osigurava beskrajnu moć, treba u neizbježnoj suparničkoj borbi vladati uzajamno poštivanje, razumna ravnoteža interesa, volja da posredujemo i da imamo obzira jedni prema drugima.

- Umjesto nezasićenosti pohlepe za novcem, isticanjem i trošenjem, treba ponovo otkriti smisao za umjerenost i skromnost. Jer čovjek u pohlepi gubi svoju "dušu", svoju slobodu, svoj spokoj, svoj unutarnji mir, a time i ono što ga čini čovjekom.

3. Obvezani smo njegovati toleranciju i živjeti u istini

Bezbroj ljudi u svim regijama i religijama zalažu se i u naše vrijeme živjeti pošteno i u istini. Pa ipak, u današnjem svijetu ima beskrajno mnogo laži i prevare, obmanjivanja i licemjerja, ideologije i demagogije:

- političari i poslovni ljudi koji se služe lažima kao sredstvom politike i uspjeha

- sredstva javnog priopćavanja koja umjesto istinitog izvješćivanja i informiranja šire ideološku propagandu i lažne vijesti, koja umjesto da su vjerna istini slijede cinični komercijalni interes

- znanstvenici i istraživači koji se daju na raspolaganje moralno sumnjivim ideološkim ili političkim programima ili pak ekonomskim interesnim grupama i opravdavaju istraživanja koja krše temeljne moralne vrijednosti

- predstavnici religija koji pripadnike drugih

religija smatraju manje vrijednima i umjesto poštivanja drugih, razumijevanja i tolerancije naviještaju fanatizam i netolerantnost.

A. Ali u velikim starim religijskim i etičkim tradicijama čovječanstva nalazimo smjernicu: *ne smiješ lagati!* Ili rečeno afirmativno: *govori i djeluj u istini!* Razmislimo iznova o posljedicama ove prastare smjernice. Ni jedan čovjek, ni jedna institucija, ni jedna država, ni jedna Crkva niti religijska zajednica nemaju pravo ljudima govoriti neistinu.

B. To posebno vrijedi

- za sredstva javnog priopćavanja kojima se pravom jamči sloboda u traženju istine i koja bi zato u svakom društvu trebala biti služba čuvara istine. Ona nisu izvan morala, a obvezana su poštivati ljudsko dostojanstvo, ljudska prava i temeljne vrijednosti. Nemaju pravo

zadirati u privatnu sferu ljudi, iskrivljavati istinu ni manipulirati javnim mnijenjem;

- za *umjetnost, književnost i znanost* kojima se s pravom jamči umjetnička i akademska sloboda, ali nisu izuzete od općenitih etičkih mjerila i trebaju služiti istini;

- za *političare i političke stranke* kojima povjeravamo svoju slobodu. Ako svom narodu u lice lažu, ako su krivi zbog manipuliranja istinom, zbog korupcije ili bezobzirne politike koja i u vanjskim i u unutarnjim poslovima ide samo za moći, onda su proigrali svoju vjerodostojnost i zaslužili da izgube svoje položaje kao i glasove svojih birača. Naprotiv, javno bi mnijenje moralo podržavati one političare koji se usuđuju u svako doba reći istinu svom narodu;

- na kraju i za *predstavnike religija*. Ako potpiruju mržnju, predrasude i neprijateljstvo prema onima koji drukčije vjeruju, ako potiču fanatizam ili čak zagovaraju i opravdavaju vjerske ratove, zaslužili su da ih ljudi osude, a sljedbenici napuste.

Neka se nitko ne zavarava! Nema svjetske pravde bez istinitosti i ljudskosti!

C. Zato bi mladi trebali već u obitelji i

školi vježbati sebe u istinoljubivom mišljenju, govorenju i djelovanju. Svaki čovjek ima pravo na istinu i istinoljubivost. Ima pravo na nužnu informaciju da bi mogao donositi temeljne životne odluke. Razumljivo je da bez temeljnog etičkog usmjerenja teško može razlikovati važno od nevažnoga. U današnjoj svakodnevnoj poplavi informacija etička su mjerila pomoć da uvidi kad se izvrću činjenice, prikrivaju interesi, previše ističu neke tendencije i daje preveliko značenje nekim mišljenjima.

D. Biti istinski čovjek u duhu naših velikih religijskih i etičkih tradicija znači sljedeće:

- *davati vrijednost istini*, a ne brkati slobodu sa samovoljom i pluralizam s ravnodušnošću
- *njegovati duh istinoljubivosti* i u svakodnevnim odnosima među ljudima, a ne živjeti u nepoštenju, licemjerju i oportunističkom prilagodaivanju;
- *uvijek iznova tražiti istinu* s nepotkupljivom istinoljubivošću, a ne širiti ideološke ili stranačke poluistine;
- *pouzdanost i trajno služiti istini* koju smo prepoznali, a ne podleći oportunizmu.

4. Obveza da negujemo ravnopravnost i partnerstvo između muškaraca i žena

Bezbrojni ljudi u svim regijama i religijama trude se živjeti u duhu partnerstva između spolova i odgovorno djelovati na području ljubavi, seksualnosti i obitelji. Pa ipak, posvuda po svijetu ima oblika patrijarhata koje treba osuditi, prevlasti jednog spola nad drugim, iskori-

štavanja žena, seksualne zloporabe djece kao i prisilne prostitucije. Socijalne razlike u svijetu nerijetko vode do toga da žene, pa čak i djeca, iz slabije razvijenih zemalja budu prisiljeni baviti se prostitucijom kao sredstvom preživljavanja.

A. Ali u velikim starim religijskim i etičkim tradicijama čovječanstva nalazimo smjernicu: *ne smiješ provoditi spolni nemoral!* Ili rečeno afirmativno: *poštujte i ljubite jedni druge!* Razmislimo iznova o posljedicama ove prastare smjernice. Ni jedan čovjek nema pravo svoditi drugoga na obični spolni objekt ni dovesti ga u spolnu ovisnost.

B. Osudujemo spolno iskorištavanje i spolnu diskriminaciju kao jedan od najgorih oblika ljudskog ponižavanja. Dužni smo suprotstavljati se ako se - pa i u ime nekog religijskog uvjerenja - propovijeda prevlast jednog spola nad drugim, tolerira spolno iskorištavanje, potiče prostitucija ili zloraba djece. Neka se nitko ne zavarava! Nema prave ljudskosti bez partnerskog suživota.

C. Zato bi mladi trebali već u obitelji i u školi učiti da spolnost nije neka negativna ni razorna, nego stvaralačka i pozitivna snaga. Ona ima funkciju oblikovati zajedništvo, potvrđujući život, a može se samo onda razvijati ako je življena s odgovornošću naspram partnerove sreće.

D. Odnos između muškarca i žene ne bi smio biti temeljen na nekom tutorstvu ili iskorištavanju, nego na ljubavi, partnerstvu i međusobnom povjerenju. Čovjekovo ispunjenje nije identično sa spolnim zadovoljstvom.

Spolnost bi trebala biti izraz i potvrda partnerski življene ljubavi.

Neke religijske tradicije poznaju i ideal dragovoljnog odricanja od spolnog života. I to dragovoljno odricanje može biti izraz identiteta i osobnog ispunjenja.

E. Brak kao društvenu instituciju, unatoč svim kulturnim i religijskim razlikama, obilježava ljubav, vjernost i trajnost. On treba jamčiti muževima, ženama i djeci zaštitu i uzajamnu potporu, a treba im isto tako osigurati i njihova prava. U svim zemljama i kulturama treba raditi na takvim ekonomskim i društvenim odnosima koji omogućuju život u braku, dostojan čovjeka, i koji neće isključivati starije osobe. Djeca imaju pravo na obrazovanje. Roditelji ne smiju iskorištavati djecu ni djeca roditelje. Njihovi odnosi trebali bi se temeljiti na uzajamnom poštivanju, pažnji i brizi.

F. Biti istinski čovjek u duhu naših velikih religijskih i etičkih tradicija znači sljedeće:

- uzajamnu pažnju, razumijevanje i partnerstvo, a ne patrijarhalno podčinjavanje i ponižavanje što je izraz nasilja i često izaziva protunasilje;
- uzajamnu obzirnost, toleranciju, pomirljivost i ljubav, a ne spolno posjedovanje i zlorabu.

Na razini nacija i religija može se prakticirati samo ono što je življeno na razini osobnih i obiteljskih odnosa.

IV. Promjena svijesti

Sva povijesna iskustva pokazuju da se naša Zemlja ne može promijeniti nabolje bez promjene svijesti pojedinaca i javnosti. To se već pokazalo u pitanjima kao što su rat i mir, ekonomija i ekologija gdje su u zadnjim desetljećima postignute temeljne promjene. Takve bi se promjene morale postići i u pogledu etike! Svaki pojedinac nema samo nepovredivo dostojanstvo i neotuđiva prava, nego i neizbježnu odgovornost za ono što čini ili ne čini. Sve naše odluke i djela, ali isto tako i naši propusti i promašaji, imaju posljedice.

Posebna je zadaća upravo religija da tu odgovornost posvjedočuju, produbljuju i prenose budućim naraštajima. Pritom smo realistični u odnosu na ono što je postignuto ovim konsenzusom i upozoravamo da se pripazi na sljedeće:

1. Teško je postići sveopći konsenzus u mnogim *pojedinačnim spornim pitanjima* (od bioetike i seksualne etike preko etike sredstava javnog priopćavanja i etike znanosti do ekonomske i političke etike). Pa ipak, u duhu načela, koja smo ovdje pokazali, trebala bi se naći i prikladna rješenja za mnoga dosad sporna pitanja.

2. Na mnogim životnim područjima već se probudila nova svijest o etičkoj odgovornosti. Zato bi nam bilo drago kad bi se kod što većeg broja *stručnjaka* kao što su npr. liječnici, znanstvenici, poslovni ljudi, novinari i političari - razradili suvremeni *etički kodeksi* koji će

pružati konkretnije smjernice za mučna pitanja u dotičnim zvanjima.

3. Prije svega usrdno molimo *pojedine vjerske zajednice* da formuliraju svoju posve *specifičnu etiku*. Što svaka religijska tradicija može reći npr. o smislu života i smrti, o podnošenju patnje i opraštanju krivice, o nesebičnom predanju i nužnosti odricanja, o suosjećanju i radosti. Sve će to produbiti, pobliže razvrstati i konkretizirati svjetsku etiku koja se već sada može prepoznati.

Na kraju apeliramo na sve stanovnike ovog planeta. Naša se Zemlja ne može promijeniti nabolje ako se ne promijeni svijest pojedinca. Zalažemo se za individualnu i kolektivnu promjenu svijesti, za buđenje vlastitih duhovnih snaga razmišljanjem, meditacijom, molitvom i pozitivnim mišljenjem, zalažemo se za *obraćenje srca*. Zajedno možemo i brda premještati! Bez rizika i spremnosti na žrtvu nema temeljne promjene u našoj situaciji! Zato se obvezujemo na zajedničku svjetsku etiku, na bolje uzajamno razumijevanje kao i na oblike življenja koji vode računa o dobru društva, o miru i o očuvanju prirode.

Pozivamo sve ljude, bili oni religiozni ili ne, da čine isto!

© 1993 by Council for a Parliament of the World Religions,
Chicago, prepared by Hans Küng and published with commentaries by
Piper Verlag (München), Continuum Publishing (New York) SCM Press
(London), Arator Oy (Helsinki), Editorial Trotta (Madrid), Les Éditions du
Cerf (Paris), Gün Yayincılık (Ankara), Bon-Books (Tokyo), Rizzoli Libri
(Milano), The Amity Foundation (Nanjing-Hong Kong)

Izdavač: Hrvatski ogranak Svjetske konferencije religija za mir (WCRP)
S engleskog preveo dr. Mato Zovkić
Hrvatsko izdanje pripremila
Ljiljana Matković-Vlašić
Tisak: Multigraf Zagreb

Bibliografija

Hans Küng, Projekt Weltethos (Piper, München 1990; Serie Piper 1959. München 1992). *Hans Küng - Karl-Josef Kuschel* (izd.), Erklärung zum Weltethos. Die Deklaration des Parlamentes der Weltreligionen (Serie Piper 1958, München 1993).

Zadace fundacije:

I. Provođenje i promicanje međukulturalnog i međureligijskog istraživanja

Ovaj se cilj ostvaruje teološkim i religijsko-znanstvenim istraživanjem, posebno izdavanjem i promicanjem znanstvenih publikacija (knjige, članci) u korist međukulturalnog, međureligijskog i međukonfesionalnog razumijevanja.

II. Poticanje i provođenje međukulturalnog i međureligijskog obrazovnog rada

Ovaj se cilj ostvaruje

- poučavanjem i predavanjima koja rezultate istraživanja, posebno ideja o temeljnoj i svim ljudima zajedničkoj etici, svjetskoj etici, šire u zajednicama, osnovnim školama, akademijama, školama, visokim školama, udruženjima, strankama i interesnim grupama svake vrste, nacionalnim i internacionalnim; - daljnjim obrazovanjem onih koji se za to zanimaju i to susretima, predavanjima, pozivanjem predavača,

seminarima ili radnim grupama za produblivanje tematike svjetske etike;

- javnim radom u službi svjetske etike pomoću medija (članci u novinama, intervjui, rad na televiziji i radiju).

III. Omogućavanje i potpora međukulturalnih i međureligijskih susreta koji su nužni za istraživački i obrazovni rad

Ovaj se cilj ostvaruje posebno poticanjem i promicanjem inicijativa na području društva, politike i kulture u korist razumijevanja među narodima (npr. "mjerama za stvaranje povjerenja" među religijama);

- promicanjem susreta ljudi koji pripadaju različitim kulturama i religijama (kolokviji, studentska putovanja, kongresi);

- izgradnjom mreže međukulturalnih međureligijskih odnosa za promicanje svjetske etike;

- stvaranjem pristupa ključnim dokumentima i literaturi pomoću modernih komunikacijskih tehnologija.

Predsjedništvo Grof K.K. von Groeben
 Prof. Dr. Hans Küng
 Prof. Dr. Karl-Josef Kuschel
Ravnatelj Dipl.-Theol. Stephan Schlensof
Adresa Waldhäuser Straße 23
 D - 72076 Tübingen

Telefon 0 7071 62646
Telefaks 0 7071610140
E-mail office @ stiftung weltethos. uni-tuebingen. de
Internet www. uni-tuebingen. de/stiftung-weltethos
Banka Deutsche Bank Tübingen (BLZ 640 700 85)
 Konto 12 12 620